



הסמבטיון הגרעש

יאיר שלג

משפט הוא קם פתאום ומתהלך כחורר להדגים את אשר התכוון לומר ("בצעירותי חלמתי להיות שחקן, ותיאטרון אני אוהב אהבת נפש"), מחשבה אסוציאטיבית מאוד. גם כשיעבור מענין לענין, ויחזור, ללא התראה מוקדמת, לנושא הראשון — הרי זה רק תוספת חן של המחשבה האסוציאטיבית. האסוציאטיביות גם מרשימה בהיקפה: החל מפסוקי תנ"ך ומדרשי תול"ל, דרך פילוסופיה מודרנית (בעיקר גרמנית) וכלה במאמר שקרא שלשום ב"הארץ", והכל במין משפט אחד ארוך, שלא ברור היכן בדיוק ממוקמים הפסיקים והנקודות שבו. אלדד, כך נדמה, הוא גם בין היחידים שמצליחים לשחזר את המחשבה האסוציאטיבית שלהם גם בכתיבה (הרבה מאוד פיסקות שלו פותחות ב" החיבור), ועם זה — להשאר מובן. האסוציאטיביות, מסתבר, גם היא רק סממן אחד בתכונת האופי הכוללת ביותר שלו: החינניות. ליתר דיוק: המתח שבין חינניות שופעת לרציונליזם חד. כשהוא משחזר את

— פרופ' רבקה שץ, יו"ר הוועדה, ופרופ' פנחס פלאי — לא היו אנשי שמאל". עד כמה מוצדקת הערכתו זו יכול היה אלדד להיווכח לפני מספר שבועות, כשהחבר השלישי, פרופ' חיים שוהם, הכריז על הסתלקותו מהחתימה על מתן הפרס, לאחר שראה, לדבריו, את הופעתו "הקיצונית" של אלדד בתוכנית "מוקד" בטלוויזיה. לאלדד נותר רק ללגלג: "את הדברים שאמרתי שם, שבסך-הכל נוסחו באופן מתון לגמרי, אני אומר כבר שנים. אדרבה, איזה מין שופט זה שלא ידע כלל מהן דעותיו של האדם שהוא מעניק לו פרס? עכשיו פתאום נזכר לגלות לאיזה קיצוני מסוכן הוא נותן את הפרס". אל השלב הזה בשיחה, על פרס ביאליק שבו זכה לאחרונה, הגענו רק בסיומן של שש שעות מרתקות. לא קשה לצאת מוקסם משיחה עם ד"ר אלדד. בן 78, והוא שומר על חינניות וטמפרמנט של בן-נוער, חינניות ששום כתבה או ציטטה כתובה לא תצליח להמחיש. תנועות ידיים נמרצות, התלהבות — באמצע

משך שנים ארוכות היה השם אלדד-שייב (כשהמקור הלועזי מוצמד בכונה לעיברות, ולא פעם אף מופיע לבדו, כ"מזכרת-עוון" לימי המחתרת ו"הפורשים", בהם הוכר כד"ר שייב) שם נרדף לקנאות, לקיצוניות. לפני שבא גוש-אמונים לעולם היה אלדד סימלה של "המשיחיות המסוכנת". רק מעטים מאלה שציירו את דמותו כרמון מסוכן של החברה הישראלית הכירו את האיש באמת, על קסם אישיותו, חינניותו ורוחב השכלתו. השנים הארוכות הללו, בהן נמנעה ממנו כל משרת הוראה בישראל, הוציאו את אלדד לגמרי מבין שורות התמימים. "לא", הוא אומר, "אני לא חושב ש'פרס ביאליק', שבו זכיתי השנה, מסמל סגירת מעגל של הכרה ציבורית בי. בסך-הכל מדובר בקונסטלציה מקרית שבה שניים משלושת חברי הוועדה

נופי ילדותו והתבגרותו, מנתח את מקורות הניקה שלו, מתברר מיד שהמתח הזה נמצא כבר שם.

"אמי באה ממשפחה חסידית. היא היתה שם המורדת הגדולה, הראשונה שהתחתנה עם ציוני, מה שגרם זעזוע רב במשפחתה. אבי, לעומת זאת, היה משכיל אוטודידקט, שלמד ב'חדר' כמו כל יהודי בגליציה, והפך למשכיל ציוני אך מבלי להתפקר. הוא היה טוחן גריסים שהתפרנס בזיעת אפיים, ועם זה למד כל הזמן. אני זוכר את המראה של הסוס שמסובב את אבן-הריחיים ואבא עומד לידו עם ספר ביד. כל חייו דבק באבן-עזרא ובביאור שלו לתורה, גם בגלל החריפות שבו וגם בגלל ההשכלה הרחבה שנובעת מן הביאור הזה. המשפט האחרון ששמעתי ממנו היה פירוש באבן-עזרא.

"שני היסודות שאיפיינו את הורי מתרוצצים בי מאז ועד היום. בספרי 'מעשר ראשון' אני

האם לא מפני שלי לא היתה החוויה הזו? בשבילי זה כמו לחזור בעצמי לכיתה א'."

במהלך מלחמת-העולם הראשונה עברה משפחת שייב נדודים לא מעטים, עד שבסופה השתקעה בעיר לכוב שבפולין. משם נשלח שייב הצעיר לגימנסיה בלודז'. בתקופה זו נפגש עם מקורות הניקה האידאולוגיים שלו. מקור יניקה ראשון — הפילוסוף הגרמני הגדול פרידריך ניטשה. אלדד: "בלודז' היה לנו מורה נהדר, ירמיהו פרנקל שמו, בעל אוריינטציה אחד-העמית מובהקת. שנה שלמה לימד אותנו את תורתו של אחד-העם. בדרך-אגב גם הזכיר שמתנגדו הגדול של אחד-העם, הן ספרותית והן אידאולוגית, היה ברדיצ'בסקי."

אלדד, שתורתו הרוחנית של אחד-העם לא מצאה חן בעיניו מן המפגש הראשון, מיהר בעקבות הרמז אל ברדיצ'בסקי, "וממנו הגעתי אל ניטשה. כאן המפתח לאהבה הפילוסופית הגדולה שלי. אני שייך לזרם הוויטאליסטי

המהפכה, ועם זה — את האינדיבידואליזם ואת מחויבותו של היחיד. "על כן", הוא אומר, "הגעתי לרוויזיוניזם. לא יכולתי לסבול את הציונות הבורגנית, הבעל-כיתית, שאומרת: תתרום שקל וזכה תממש את ציונותך. לכל היותר, אם אתה אידאליסט, תצא להכשרה". היריבים האידאולוגים האהובים עליו ביותר מאותה תקופה היו הקומוניסטים. גם בהם זיהה את האש ואת הלהט המהפכני.

גם תכונות אופי פרטיות מוסברות אצלו באותה חיוניות. בחדר העבודה שלו הוא מתעקש, למרות מחאות אשתו, בתייה ושיץ, שהצלם ינציח את הבלגן וחוסר הסדר השורר על השולחן ובין המדפים. "זה אני", הוא אומר, "לא מאורגן ולא מסודר. זה הצד השלילי של הוויטאליזם".

כלכוב נפגש לראשונה גם עם שני אידאולוגים יהודים שהשפיעו על דרכו: זאב ז'בוטינסקי והמשורר אורי-צבי גרינברג. "את

ד"ר אלדד, חתן פרס ביאליק לשנת תשמ"ח, שנת ה-40 למדינה, הוא צירוף של מוצא חסידי ופילוסופיה ניטשיאנית. תמיד מחפש את האש, את להט המהפכה.

ניטשה, ז'בוטינסקי ואצ"ג כמתווי דרך עיקריים.

"בן-גוריון היה רשע, אבל רק רשע כמותו יכול היה להכריע, ברגע הנכון, על הקמת מדינה ועל עליית מאות אלפים בלי שתהיה קורת-גג לראשם".

"בגין לא היה עושה את זה. הוא היה מרחם עליהם ומשאיר אותם בארצותיהם".

חבר מרכז לח"י, עורך "סולם", מורה בטכניון. כבר לא מדבר על רעיון מלכות ישראל

ז'בוטינסקי שמעתי כלכוב רק פעם אחת, בסוף תקופת הגימנסיה, ואין צריך לומר שלקח אותי בהגיון שלו ובעוצמת דבריו, אבל מכל מה שאמרתי עד כה אתה מבין שהמשיכה לתורת ז'בוטינסקי וגם יותר מאוחר — הבחירה בלח"י, אינן רק ענין של הגיון, אלא גם של רגש."

הזכרון השני הקשור בז'בוטינסקי היה בתרפ"ט, אחרי המאורעות בחרון. "סיימתי בדיוק אז את הגימנסיה ועמדתי לפני נסיעה לווינה ללימודים בבית-המדרש לרבנים. אני זוכר את ההפגנה הגדולה שהיתה בעירנו, אחרי המאורעות, מלאה בשלטים של — ז'בוטינסקי צודק! אפילו אבי, שכל ימיו היה בציונים הכלליים (אם כי בורם היותר לאומי שלהם), אמר שז'בוטינסקי צודק."

"אגב, מענין שלמרות שאבא השתייך לציונים הכלליים, מעולם לא הגדיר את עצמו ככזה, אלא כציוני סתם, ללא תוספת, וגם ללא תנאי. הרי יש ציונים שהציונות שלהם היא על

(המשך בעמוד הבא)

בפילוסופיה, זה שמעדיף את יסוד החיים על פני-הראציוני."

שנים מאוחר יותר הגשים אלדד חלום חיים כשתירגם את כתבי ניטשה לעברית, תרגום שעליו זכה לשבחים אקדמיים רבים ולפרס טשרניחובסקי. את הדוקטורט, שאותו השלים ב-1934 בווינה, בהיותו בן 24 בלבד, עשה בתחום קרוב, תורתו של עמיתו ובר-הפלוגתא של ניטשה, שופנהאור ("למעשה, רציתי לכתוב את הדוקטורט על הקשר שבין משנת רג'ק לפילוסופיה של הגל, אבל הפרופסור שלי, שהיה אנטישמי, לא איפשר לי זאת"). בעקבות הדוקטורט הזה, הוא מספר, פונה אליו כבר זמן רב פרופ' ירמיהו יובל בבקשה שיתרגם גם את שופנהאור לעברית, "אבל אני עומד בסירובי, כיוון ששופנהאור, בניגוד לניטשה, היה אנטישמי."

הוויטאליזם הניטשיאנית מופיעה אצלו כהסבר לרבות מההכרעות הפוליטיות שעשה. אלדד, צירוף של מוצא חסידי ופילוסופיה ניטשיאנית, מחפש את האש, את להט

מזכיר את האסוציאציה שהיתה לי באותו רגע שבו קפצתי מן הקומה הרביעית כדי להמלט מן הבריטים. בקפיצה כאילו רחפה אותי אמא, ועל הקרקע כאילו קלט אותי אבא. לברוח מן הבריטים צריך, אבל לא להרג. זו הרציונליות שמאזנת את הרגש."

"ב-1914, כשהייתי בן 4, פרצה מלחמת העולם הראשונה וכל הסדרים התמוטטו. מעולם לא כתבתי זאת, אבל עכשיו, כשאני מהרהר בקול על הסך-הכל, נדמה לי שהרבה מאוד דברים נקבעו אצלי מפני שבאותן שנים מעצבות לא היתה לי ילדות מסודרת, שיגרתית. מתי נזכרתי בזה? הנהגתי לי מנהג שאני מלווה לא אחד מהנכדים לבית-הספר ביום הראשון של כיתה א'. לפני שנתיים ליוויתי את הנבדה מכפר-אדומים, בתו של בני, סא"ל ד"ר אריה אלדד, רופא צבאי, והמורה ביקשה ממני שאומר משהו לילדים. לא כל-כך רציתי. אינני מוכשר לדבר עם ילדים. אבל המורה הפצירה והפצירה, וחשבתי לעצמי: למה כעצם אני כל-כך אוהב לבוא עם הנכדים לכיתה א'?

תנאי שהציונות תהיה סוציאליסטית או שתהיה דתית, וכיו"ב. מאוחר יותר זה התקשר אצלי למניזם של ז'בוטינסקי, לחד-נס, לתפיסה הגורסת שאין לכלול אידאה נוספת לצידה של הציונות, אלא יש לרכז את כל הכוחות למען המפעל הציוני."

עם המשורר אורי-צבי גרינברג, בן לבוב, היתה ההיכרות האידאולוגית ממושכת יותר, אם כי באופן אישי נפגשו רק כעבור שנים. "כ" נתקלתי לראשונה בשמו. זה היה כשחבר קומוניסטי בגימנסיה סיפר לי על יצירתו של אצ"ג 'מפיטו', וציטט אותה בעל-פה, פואמה בת 85 עמודים (!). היא נכתבה אחרי מלחמת העולם הראשונה, ומתארת את מפיטו, בן השטן, המשתלט על העולם ומוריד אף את הקב"ה מכיסאו ומולך במקומו. אגב, לפני כשנה ישב איתי ד"ר זאב ייבין על תרגום הפואמה מיידיש. רצינו לפרסם אבל מטעם המשפחה בא עיכוב, כיוון שהם עומדים להוציא את כתביו של אצ"ג כ-14 כרכים."

בבית-המדרש לרבינים בווינה, שם למד בין השנים 1929-1934, נתקל שוב בשמו של אצ"ג. הפעם היתה לכך לגביו גם משמעות פוליטית. "זה היה בתרצ"א (1931). ישבתי בספריה וקראתי כתבי-עת שונים וביניהם נתקלתי גם בשירו של אורי-צבי, 'באזני ילד אספר'. זהו שיר על משיח הרוצה לבוא אך העם כוגד בו, מוכר אותו בעבור בעל-כסף וכך מוחמצת הזדמנות הגאולה. השיר הזה גרם להצטרפותי המימסדית הראשונה לתנועה הרוויזיוניסטית. הצטרפתי לתנועת 'שורוק', תנועה רוויזיוניסטית-דתית, שהקים ד"ר זאב פון-וייזל. בכל-אופן עדיין הייתי קשור אז יותר לעולם הוויטאליסטי האישי, ופחות לעולם הפוליטי."

בווינה, הוא מספר, נתקל גם באנטישמיות האוסטרית, שנחשפה מחדש עם פרשת ולדהיים. "לפני כמה שבועות ביקשו לראיין אותי מהטלוויזיה האוסטרית. סרבתי, ולא עזרה גם פנייתם לבית 'איר' כדי שישכנעו אותי. הם שאלו אותי האם הסירוב הוא בגלל ולדהיים. אמרתי, בוודאי, אבל לא רק בגלל. אני מכיר את אוסטריה מן התקופה של עליית הנאציזם. בקשר לזה יש לי סיפור שאיני יכול לשכוח. כשעמדתי לפני סיום הדוקטורט ונוקתי לכסף, הלכתי, כמו בכל תקופות הקבצנות בחיי, לתת שיעורים פרטיים. הגעתי לאחוזה פרטית של יהודים ליד אחד הכפרים הנידחים. זה היה יום פורים מושלג, ועל אחד מלוחות המודעות שבכפר מצאתי מודעה: ביום זה, לפני 2356 שנה, שחטו היהודים 75,000 ארים טהורים בשושן הבהיר. מקור: מגילת אסתר, פרק ופסוק. נדהמת. אני בא לאחוזה שבה לימדתי ושואל את הבעלים: מה אתם עוד עושים פה? ומה תשובתם? איננו יכולים למכור כעת, אחרת נפסיד 50% מן הערך."

אלדד הדני, לא אלדד ומידד

מדוע עיברת את שמו משייב לאלדד? רבים חושבים "אלדד ומידד מתנבאים במחנה", אולי נביא פורש כמותם. לא, אלדד, כיוון שאלדד הדני, הנוסע היהודי מלפני 1000 שנה, שנסע למצוא את עשרת השבטים מעבר לסמבטיון הגועש, עורר תמיד את דמיונו, את התלהבותו ואת הזדהותו.

כשעלה ארצה כינו אותו חבריו "הדוקטור". כשחלל לכתוב את מאמריו מלאי הגעש וחומר הנפץ, חתם בשם שחפץ במלוא מובן המלה את תוכנם של מאמריו: סמבטיון. כך אימץ לעצמו, ללא תיכונן מראש, את הכינוי המחתרתי הראשון שלו.

כשנאסר עלידי הבריטים העביר לו מיכאל הוא יצחק שמיר, הודעה לבית-הסוחר, כי הבריטים מצאו אצל מישוה פתק בכתב-ידו עם החתימה סמבטיון. סמבטיון לא היה צריך להתלבט באשר לכינוי מחתרתי חדש: הן אלדד הדני הוא זה שגרם לכך שהסמבטיון יהיה מושג המציית את הדמיון, יהיה, איפוא, אלדד.

כשעבר לגור בירושלים, בשנת 1951, והחל לערוך את "דבריהמים" שינה, באופן רשמי, את שם משפחתו משייב לכינוי המחתרתי לחבריו ולתלמידיו איפשר שם זה, לקרוא לו, ללא דיסטנס וללא שמות-תואר אחרים, פשוט: אלדד.

ב-1935, אחרי שסיים הן את הדוקטורט והן את לימודיו בבית-המדרש לרבנים ("לא הוצאתי סמיכה. אמי אמנם מאוד רצתה שאהיה דוקטור רבני, אבל אני הלכתי לשם, בהמלצת אבי, פשוט כדי ללמוד"), הוזמן אלדד לשמש כמורה בעיירה הקטנה וולקוביסק. במקביל התבקש עלידי דוד ניב (לימים, ההיסטוריון של האצ"ל), שהיה מפקד בית"ר במקום, להחליפו בתפקיד כיוון שהתכונן לעלות לארץ. "בולקוביסק היכרתי מקרוב את הנוער הקומוניסטי. הם היו הרבה יותר אינטלקטואלים מן הבית-ירים. בבית"ר, כך נדמה לי, היתה ריאקציה לעודף האינטלקטואליזם של השמאל. בבית"ר חיפשו מהפכה גדולה. בכל אופן אהבתי מאוד את החבורה הקומוניסטית. הם היו מתכנסים כמעט מדי ערב בביתו של אחד מהם, ואני הייתי רץ לשם, כשמוי בית"ר עוד עלי, היישר מן הפעילות בקן בית"ר."

האם בסיפור הקטן הזה בא שוב לידי ביטוי המתח הפנימי בין התסיסה האידאולוגית לרצינותם הפילוסופי? האם, אני שואל את אלדד, למרות שהאמנת באידאולוגיה הבית-רית, חשת שם חסר אינטלקטואלי, ולכן רצת אל המפגשים הקומוניסטיים?

אלדד: "לא רק בגלל זה. הרי לקרוא ספרים יכולתי גם בבית. הנוער הקומוניסטי היה אז מיטב הנוער, ושם היה אתגר רוחני לשבת ולשוחח. הם גם מצאו חן בעיני בלהט שלהם. זה היסוד של קידוש השם (הקומוניסטי) שהיה אצלם. הלהט ונכונות ההקרבה, זה מה שחיפשתי. הטרגדיה הגדולה שלנו היא שכל הלהט הגדול הזה של מליוני יהודים לא הגיע אל הציונות. אילו הגיע בזמן, אולי היתה הציונות מגיעה למדינה עוד לפני השואה, והיום היינו כבר במלכות ישראל, משני עברי הירדן, בדרך להקמת בית-המקדש."

השנים הללו הן שנות עליית הנאציזם לשלטון בגרמניה, אבל יהודי אירופה אינם חשים, או שהם מזלזלים, בסכנה המתרגשת ובאה. הרוויזיוניזם היה, כידוע, הבוטה ביותר בצייפית הסכנה, גם בדרישתו מיהודי אירופה לקום ולעזוב. מי האמין אז שתהיה השמדה כתאי גאזים? אלדד: "רק מוח קודח כמו של אצ"ג יכול היה לחזות זאת."

אני שואל את אלדד איך באה לידי ביטוי התפיסה הרוויזיוניסטית הייחודית בנושא זה, ברובד האישי שלו כמפקד קן בית"ר בעיירה קטנה. אלדד: "ב-35 יצא ז'בוטינסקי עם תוכנית האבאקואציה (פינוי יהודי אירופה) שלו. על זה התחולל הוויכוח ההיסטורי. בעוד אנחנו, הרוויזיוניסטים, הדגשנו באותה תקופה את יסוד ההצלה של יהדות אירופה, בן-גוריון ואנשי מפא"י הדגישו את היסוד הפלשתינצנטרי, את הדאגה ליישוב בארץ-ישראל. יתר על כן: טענו כלפינו שתוכנית האבאקואציה מחזקת את טענות האנטישמיות. אנחנו נוכחנו לדעת שהשלטון הפולני אכן תומך בנו ומעודד את הכיוון שלנו, דווקא מפני שרצה בסילוק היהודים מפולין. השלטון עוד לבית"ר הן באימוני נשק והן בהשתלטות על העתון היהודי החשוב של פולניה, 'מומנט', שאותו קיבל אצ"ג לערוך."

השנים ההן, שבין 1933 לפרץ מלחמת העולם השנייה, עמדו גם בצילה של העוינות הגדולה בין תנועת העבודה והתנועה הרוויזיוניסטית, בעקבות רצח ארלחורוב. לפני הרצח נהגו הרוויזיוניסטים מאהדה גדולה

אנשי "המחתרת" הרחיקו לכת. שכתי בן-דב הרחיק לכת. יהודה

עציון הרחיק לכת עוד יותר וגם ניסה לממש.

אינני רואה במסקנות שלהם מסקנות נכונות מדרך לח"י, ודאי לא לדורנו.



בביתו ברחביה, ירושלים: ניטשה העריך את היהדות על רצון החיים שבת. דבר אחד הוא לא סלח לה: שהולידה את הנצרות.

להכין פירוש ל"עיקרי התחייה", אותם מסכת עקרונות בסיסיים שניסח יאיר למשנת הלח"י (ביניהם: מלכות ישראל בגבולות ההבטחה ובניין בית-המקדש). לעובדה זו יש חשיבות רבה לאור הוויכוח שמתנהל כבר שנים בין יוצאי לח"י, שנפרצו לכיוונים שונים ומגוונים, מיהו הממשך האמיתי של תפיסת הלח"י ככלל ושל משנת יאיר בפרט.

— האם היתה לך וריאציה משלך על עיקרי התחייה, או שהודחית לגמרי עם תפיסתו של יאיר?

אלדד: "הודהיתי עם עיקרי התחייה במלואם. עובדה היא שיאיר פנה אלי כדי

זיופי וזות של הקונסוליה הבריטית — וזה מקונסוליה זרה היתה הדרך החוקית היחידה בה התירו אז הרוסים לצאת מבריה"מ — מעבר לטורקיה ומפגש בלתי נעים עם נציג הסוכנות שם ("הוא לא הבין למה באנו. טען שאין לו אפשרות להכניס אותנו לארץ כי אין טרטיפיקטים"). בסיומה של הדרך הגיעו סוף-סוף לארץ-ישראל.

אלדד מספר עד היום בגאווה ש"מיד עם הגעתנו לחיפה נסעתי לירושלים, בלי לעבור כלל דרך תל-אביב. יומיים בלבד אחרי שהגיע לארץ, והשנה כבר 1941, הוא נפגש עם "יאיר" (אברהם שטרן), שאותו פגש כבר

בקרב ההמון היהודי במזרח-אירופה והיו מועמדים כמעט ודאיים לכבוש את הרוב בתנועה הצינונית. רצח ארלחורוב שינה את כל התמנה.

אלדד טעם את העוינות על בשרו מאוחר יותר, כשעבר, ב-1937, ללמד בסמינר למורים בוולנה. היו שם 70 תלמידים, מתוכם חמישים חברי השומר-הצעיר ורק שני בית-ימים. "המנהל, אף הוא איש השומר-הצעיר, קיבל אותי על סמך המלצות חמות, ונדהם כשהתברר לו שאני בעצם רוויזיוניסט".

"אחרי שנה פוטרתי מן הסמינר בגלל השקפותי הפוליטיות. העילה הישירה היתה מאמר שפירסמתי נגד המשורר יצחק קצנלסון (שמאוחר יותר נרצח בשואה). הוא כתב מחזה לחנוכה ובו מופיעים המכבים עם מגילות במקום חרות, כיהא לרוח 'ההבלגה'. בתגובה, כתבתי מאמר חריף: אפשר לדבוק ברעיון ההבלגה, טענתי, אבל מדוע לכרוך אותו עם המכבים? פוטרתי, כאמור, בגלל המאמר הזה, אלא שלהפתעתי התייצבו לימני חמישים תלמידי השומר-הצעיר והשביתו את המוסד כולו כמחאה. על מעט פרטים כיוגרפיים בחיי אני גאה כפי שאני גאה על השביתה הזו".

הנהלת המוסד החזירה את אלדד לעבודה, אבל כעבור שנה נמצאה שוב עילה לפיטוריו, הפעם — באופן סופי. "ערכנו אזכרה לשלמה בן-יוסף (הרוג המלכות הראשון בארץ-ישראל המנדטורית) בזמן שהתקיימה ישיבת מורים. אני לא הגעתי לישיבה, לאחר שהמנהל סרב לדחותה בטענה ש'איננו עורכים אזכרות לרוצחים'. מנחם בגין הזמין את אלדד לווארשה, כחודשיים לפני פרץ מלחמת העולם השנייה, כדי לרכז את הפעילות החינוכית של בית-ר בפולין. כשפרצה המלחמה, ברחו הזוג שייב והזוג בגין יחד לוילנה. בכפר ליד וילנה נכנסו החיילים הרוסים לדירתם. בגין נעצר מיד, ולא אלדד ניתנה ארכה של שבוע שאותה ניצל לבריחה. הוא ורעייתו עברו דרך ממושכת, שכללה

"אני לא חושב שפרס ביאליק, שבו זכיתי, מסמל סגירת מעגל של הכרה ציבורית בי. בסה"כ מדובר בקונסטלציה מקרית שבה שניים מתוך שלושת חברי ועדת-הפרס אינם אנשי שמאל".

החבר השלישי, פרופ' חיים שוהם, חזר בו מחתימתו למתן הפרס לאחר ששמע את ד"ר אלדד ב"מוקד".

באירופה, והצטרף ללח"י, "למרות שפורמלית, מי שצירף אותי למרכז לח"י היה יצחק שמיר, אחרי מות יאיר".

להצטרפות ללח"י, הוא אומר, לא קדמה התלבטות רבה. "בניגוד ליצחק שמיר, שלאחר הפילוג בין האצ"ל ללח"י התלבט במשך חצי שנה למי להצטרף, לי היה ברור מיד שאלך עם יאיר. כל הרקע שלי — ניטשה, ז'בוטינסקי, אורי-צבי — כיוון לרגע הזה ולהחלטה הזו. זה היה טבעי לגמרי לגבי".

אחרי רצח יאיר, ב-1942, כשהלח"י הונהג בידי טריומוויראט (יצחק שמיר, נתן ילין-מור, ישראל אלדד), קיבל אלדד את תפקיד האחראי על אידאולוגיה והסברה. הדוקטור, קראו לו בחיבה חבריו ופיקודיו למחלת. למעשה, כבר בחייו של יאיר התבקש על-ידי

שכתוב להם פירוש. כתבתי והראיתי לו, וההערה היחידה שלו היתה: 'אתה בא מבית חסידי, ואילו אני בא מבית מתנגד ליטאי. אני לא הייתי כותב זאת כך'. בכל אופן לא הכניס שום שינוי. יתר על כן: יש בידי מכתב מנתן ילין-מור (שלימים הפך מנהיגו של הזרם השמאלי בלח"י—י.ש.), שנכתב מן הכלא בשנת 1943, ובו הוא כותב לי: יש להדגיש את עיקרי התחייה. יאיר עצמו הדגיש לא פעם, כלפי קומץ אנשים שלא קיבלו את רעיון חידוש בית-המקדש, שעיקרי התחייה הם מיקשה אידאולוגית אחת, ומי שאינו רוצה לקבל אחד מסעיפיה — שיפירוש!"

לאלדד יש הסבר משלו על היווצרות המחלוקת בין יוצאי הלח"י. "בשנים הראשונות (המשך בעמוד הבא)

לא היה כל קיטוב רעיוני בינינו. מאוחר יותר, כערך משנת 1946, הצטרפו אלינו גם אנשי שמאל לא מעטים, שהתנגדו למדיניות ההבלגה של ההגנה. היה קל להם יותר להצטרף אלינו מאשר לאצ"ל, מכיוון שאנחנו היינו הקיצוניים ביותר במאבק בכריטיים, ומפני שלנו, בניגוד לאצ"ל, לא היו שאיפות פוליטיות, ולכן לא היורנו סכנה לשלטון הפוליטי של מפלגות השמאל. אנחנו קיבלנו אנשים על בסיס אישי, מבלי לבדוק בציציותיהם הפוליטיות, ובלבד שיהיו נכונים למאבק נוקשה בכריטיים.

עוד סיבה אחת הוא מונה, ועליה, כצפוי, הוא גאה במיוחד: "באצ"ל לא היו אינטלקטואלים. הם היו 'רק' ניקים, שידעו יפה להרכיב ולפוצץ, אבל אצלנו היו גם אנשי הגות ומחשבה, אינדיבידואליסטים אמיתיים" (כאינדיבידואליסט, אמר פעם אלדר, לא הייתי מסוגל להסתדר עם הצבאיות של האצ"ל). כעתון שלנו, 'החזית', היו גם מאמרים על ניטשה ושופנהאור. עד היום אומרים שזה היה העתק האינטלקטואלי ביותר מבין פירסומי המחתרנות, ולדעת זו במפורש היתה אחת הסיבות לקשר הטוב שלנו עם אנשי ההגנה ומפלגות השמאל. היתה לנו שפה משותפת איתם."

אחרי שקמה מדינת ישראל התפרקו המחתרנות ואנשיהן הצטרפו לצה"ל. הפיצול בלח"י הפך גלוי. פלג אחד, השמאלי, הצטרף לנתן ילין-מור והקים את 'מפלגת הלוחמים' לכנסת הראשונה. אלדר נשאר עם המיעוט שנותר נאמן לרעיון מלכות ישראל. בראיון שנתן לפני כשמונה שנים לירחון "מוניטין" מנה כמה סיבות לכך: האחת — אחרי החלטות רבות החליט יצחק שמיר להצטרף לסוציאליסטים. "סוף-סוף", אומר אלדר, "לו, כביצועיסט, לא היה מה לחפש איתנו, ואינני אומר זאת לגנותו. שמיר, שהיה נערץ על אנשי הלח"י, הוא הסיבה שבגללה הלך הרוב עם 'מפלגת הלוחמים'. הוא, ולא ילין-מור."

סיבה נוספת: "התכחשנו אז לחלקנו ברצח ברנדוט, בעקבות לחצו של ילין-מור, שלא רצה שהדבר יפריע לו בפעילותו הפוליטית. אילו הייתי מודה בשותפות בתכנון הרצח, הולך למשפט גאומר בו מה שצריך היה לומר, אני מעריך שהייתי יכול לרכוש סביבי את אנשי הלח"י. זו היתה טעות פוליטית קשה".

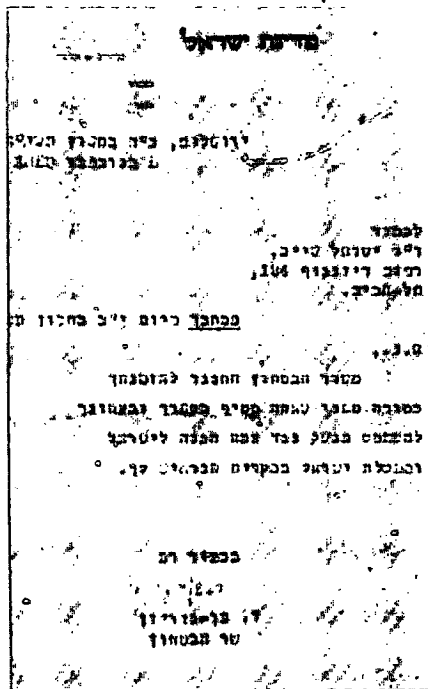
את קומץ האנשים שנותרו נאמנים לרעיון מלכות ישראל, קיבץ אלדר סביב בטאון אידאולוגי שיום: "סולם" — למלכות ישראל". לא מקרי, כמובן, הוא השם הזה. אלדר הוא דרשן בנוסח חסידי, שאת כל השקפתו האידאולוגית דורש ומעגן בפסקי מקרא ובמדרשי חז"ל. הרבה לפני שבסמינר אורנים ובאקדמיה דיברו על "מדרש חדש", כבר עשה זאת אלדר בדרכו שלו ובלו כותרות כומבסטיות. הרבה אנשים שאינם מסכימים עם עמדותיו הפוליטיות, זוכרים לו את חסד

"הגיונות מקרא" — קובץ רעיונות לפרשיות השבוע.

גם השם "סולם" קשור, אם כן, לאחת הדרשות החביבות על אלדר: חלום יעקב, ובו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה — משל לחזון מלכות ישראל, שהאפשרות להגיע אליו תיתכן רק בטיפוס זהיר, צעד צעד, מן המציאות שבקרקע.

בשלב הזה אני מבקש ממנו לבאר את צמד המלים "מלכות ישראל" שהלחיכו בימים ההם לב צעירים אידאליסטים רבים, והיום ירדו כמעט לגמרי מעל סדר היום, דומה שאפילו על-ידי אלדר עצמו.

אלדר: "ברעיון 'מלכות ישראל' אין הכוונה



דווקא למשטר מונרכי. הכוונה היא להדגיש את יסוד הריבונות המלאה, המוחלטת, של עם בארצו ("במקורות", כך ציין פעם, "מדינה היא שם נרדף למחוז בלבד") ואת יסוד הגאולה שבשיבת ציון. יש גם נקודה נוספת: מלכות היא מונח אמצעוניאלי יותר, מרטיט יותר את הנימים החבויות מאשר מדינה. הרי אתה אומר 'טקס מלכותי', ולכל הפחות 'טקס ממלכתי', ולא 'טקס מדינתי'."

שנים מאוחר יותר יבקר אלדר את אנשי "המחותרת", ובכלל זה גם את רעיונותיו של יהודה עציץ, שהושפעו מהגותו של שכתאי בן-דב, איש הלח"י. בין דברי הביקורת, אני שואל אותו, חסרה לי שאלת האחיות. האם לא היו רשאים בן-דב, ובעקבותיו יהודה עציץ, לראות באלדר מורה-דרך רוחני? האם דרכם אינה, בסופו של דבר, המשכה של דרכו, דרך

"עיקרי התחייה" ודרך "סולם"?

אלדר: "ראה, לכל אידאה יש הסתאבות. אינני אומר, חלילה, שדרכם היא הסתאבות, אבל יש בה סטייה מסוימת. הנה, קח, למשל, את השכתאות. שכתאי צבי לקח את הרעיון המשיחי ועיוות אותו ויעקב פראנק עוד הרחיק לכת. כל אידאה, כשהיא נפגשת במציאות, היא כמו קרן שמש שחודרת לאטמוספירה. יש בה איוו סטייה מסוימת."

"הם הרחיקו לכת. שכתאי בן-דב הרחיק לכת. הוא היה רחוק מהרעיון של סולם שראשו מוצב ארצה. הניתוחים האידאולוגיים שלו הרחיקו לכת בספקולציות מעבר לכל התחשבות בבעיות הזמן. הוא אמר לי במפורש שכתבתו נועדה למגירה, וכך גם היה הסגנון שלו. יהודה עציץ הרחיק לכת עוד יותר וגם ניסה לממש את זה."

"אני אינני רואה במסקנות שלהם מסקנות נכונות מדרך לח"י, ודאי לא לדורנו. כפי שגם אמרתי לא פעם לפרופ' ליבוביץ: אתה אומר גם הרבה דברים נכונים, אבל השאלה היא גם מה האקוסטיקה של הדברים, לאיזה חלל הם נופלים."

בימים ההם, מכל-מקום, היתה "מלכות ישראל" ה"חד-נס" של אלדר. הוא ישן, נשם ואכל את הרעיון. במשך 13 השנה שבהם ערך את הבטאון "סולם" לא קיבל משכורת מעולם, כמוהו כשאר חברי המערכת — מרדכי שלו, אורי צבי גרינברג. אליהו עמיקם, ד"ר יהושע ייבין, גאולה כהן ואחרים. כולם, כולל עובדי מינהלה, עבדו בהתנדבות.

החלום שלהם התנגד לטרמינולוגיה הציונית המקובלת: לא ארץ לעדת סחופים ודוויים, המבקשים מקלט אחרון להציל את נפשם, אלא חידוש האדנות של העם היהודי בארץ-ישראל, כאדונים השבים אל מכורתם. לא מתוך כורח חיצוני אלא מתוך רצון פנימי עמוק, ציונות לכתחילה.

אלא שבינתיים צריך היה גם להתפרנס, ובתחום זה נכחו לאלדר קשיים רבים. בהוראת בן-גוריון, או מנהיג כל-יכול, נאסרה עליו ההוראה בכל מוסדות החינוך במדינה. אצ"ג, שלמרות היריבות הפוליטית שררה ידירות בינו לבן-גוריון, השתדל אצל "הזקן" למען אלדר. "הרי הוא מלמד תנ"ך, לא פוליטיקה", טען אצ"ג, אלא שבן-גוריון קבע: "שייב מכניס פוליטיקה גם בדקדוק" (ואלדר מחייך: זה נכון!) ודחה את הבקשה. הוא הציע לאלדר עבודות אחרות, שלא בתחום ההוראה, אך אלדר דחה אותן. גם לאחר שהוגש בג"ץ (כנראה הבג"ץ הראשון במדינת-ישראל הריבונית) נגד בן-גוריון ואלדר זכה בו, סרבו כל מנהלי בתי-הספר שאליהם פנה לקבל לעבודה את מי שראש-הממשלה בכבודו ובעצמו התנגד להעסקתו.

רק ב-1952 נמצאה לו, בפעם הראשונה מאז עלה לארץ, פרנסה מסודרת. גב' ואך-

— תנאי הותנה איתו שלא יקבל קביעות בעבודה. במשך קרוב לעשרים שנה פוטר מדי שנה וחזר והועסק, זאת למרות שפעמים רבות נבחר במשאלי תלמידים כמורה הטוב ביותר, גם על ידי בני יקיבוצים רבים שלמדו אצלו. מגבלה שנייה — כשרצה פרופ' חנני להרחיק לכת עוד יותר ולמנות את אלדד גם כדיקן הפקולטה ההומאניסטית, אמרה הנהלת הטכניון: עד כאן, והטילה וטו על המינוי.

אלדד מספר ששנים אחרי שכבר עבד בטכניון, הציע לו דיקן הפקולטה דאז, פרופ' אלכסנדר ברול, איש קיבוץ עין-השופט, שיגיש תביעה רטרואקטיבית נגד המוסד על אי-העסקתו בקביעות, זאת לפי החוק הקובע שאין להעסיק אדם ללא קביעות למעלה מחמש שנים. "מעולם לא הגשתי תביעה על עניינים כספיים", באה התשובה.

יחסו המזלזל לעניינים כספיים גרם בעקיפין גם ל"התפוררותו" מן הטכניון. "ככל תחילת שנה", הוא מספר, "הייתי מודיע לתלמידים שאני מפר שביתות פרופסינאלי. כל שביתה בענייני שכר וקידום מקצועי היא בעיני חילול השם ואפר אותה ללא היסוס. הודעתי להם (המשך בעמוד הבא)



עם בנו, ד"ר אריה שעמו כתב את הספר: "יחשלים-אתגר": המורה מכפראדומים רצתה שירצה לילד כינתה א'

הומאניסטי. אם אבקש מסטודנט להכין צינור של דם מחיפה לאילת, הוא ישאל: של כמה צול? לכן, אחד הדברים הראשונים שזים היה הקמתה של פקולטה ללימודים הומאניסטיים בטכניון, והציע לי להצטרף לשם כמורה לתנ"ך ויהדות. אמרת לו: חיים, יורקו אותך. הוא אמר: שזורקו!

גם אחרי שכבר התקבל כמורה, הושמו שתי מגבלות מרכזיות על דרכו בטכניון: האחת

ליר מהולנד יזמה אז הוצאת עתון שיסקור מאורעות היסטוריים באופן עתונאי-מורדני. בהמלצת ההיסטוריון יוסף קלוזנר קיבל אלדד את תפקיד עורך העתון, "דברי הימים" שמו. אגב, עד שלא זכה במשפט נגד בן-גוריון לא יכול היה אפילו לציין את שמו כעורך העתון. "בזכות העתון", מספר אלדד, "חזרתי להתגורר בירושלים. המערכת שכנה ברח' אבן-גבירול, מול משרד ראש-הממשלה. האירוני ככל הסיפור הוא שבן-גוריון עצמו מאוד אהב את העתון. הוא היה יורד בעצמו מדי פעם, מזמין 1500 עותקים עבור הצבא, ומשוחח איתי על העתון. טענה אחת היתה לו: מדוע אין כותבים את הידיעות בסגנון הכתיבה של תקופתך?"

ארבע שנים עבד בעריכת העתון. לאחר מכן, ועד שיצא לגימלאות, עסק בפרנסות מזדמנות שונות של תרגום ועריכה. רק בשנת 1964 קיבל לראשונה משרת הוראה אקדמית, דווקא בטכניון שבחיפה, וגם כאן רק בזכות צירוף מקרים. "פרופ' חיים חנני, ידיד נעורים שלי מן הגימנסיה בלודז', התמנה לסגן נשיא הטכניון. הוא התפרסם אז באימרה שלו, שזיעצה את הארץ: 'בישראל אין חינוך

בגין לא היה עושה זאת

את יצחק שמיר הכיר אלדד בעבודה המשותפת בלח"י, כחברים במרכז המצומצם של המחתרת. הוא אינו מסתיר את הערכתו, הערכת אינטלקטואל העוסק כל העת במלים, לכשרון המעשה והארגון של שמיר. הוא מזכיר, כאמור, שיוצאי לח"י פנו ברובם ל"מפלגת הלוחמים" הסוציאליסטית, בעיקר בגלל שמיר ולא בזכות יליד-מור, שהקים את המפלגה. בשמיר, הוא אומר, אין יזמה, אבל יש עיקשות. כל הגוף שלו, כל ההליכה ואופן העמידה, משרדים עיקשות. הוא לא יחשוב, כמו בגין, על פרס נובל.

ויחד עם זה, כשהוא מתייחס לסוגיית המעבר משיבה באופוזיציה לניהול ענייני המדינה, הוא כורך, באופן מפתיע למדי, את בגין ושמיר בכפיפה אחת. "אני הוגה רבות בטרנדיות הגדולות שעברו על מנחם בגין ויצחק שמיר. שני האישים הללו, שהאמינו בחזון ארץ-ישראל השלמה, מה עבר עליהם כשהגיעו לשלטון (כן, הוא מוסיף ביחס לפליאתי על כריכתם יחד: גם שמיר, כשהגיע לשלטון, קיבל את הסכמי קמפ-דייוויד שלא קיבל כשהיה ח"כ מן השורה)?"

"ואז אני, בחוש הביקורתי שלי, אומר לעצמי: אולי אי-אפשר. אולי אין ברירה. אני יושב לי בבית וכותב חזונות גדולים, אבל אילו הייתי יושב שם — אולי גם אני לא הייתי מסוגל לנהוג אחרת? אתה יודע, כמו גוף שכל עוד הוא טס בחלל החיצון טיסתו תופשית, אבל ברגע שנוצר חיכוך עם האטמוספירה הטיסה איטית ומסובכת יותר."

היום, כשאני שואל אותו על בגין, הוא מהסס, בפעם היחידה בראיון, משך דקות ארוכות לפני שייתן תשובה. אחר-כך הוא מוסיף שאינו רוצה להוסיף מכאוב למכאוביו של האיש המסתגר. הוא מסתפק רק בזכרונות מסוימים, אנקדוטות מן העבר.

"בבגין יש תמימות על גבול הדרך-קישוטיות, גם בגלל הפורמליזם המשפטי הדקדקן שלו. אתן לך דוגמה שתסביר את הכל: ב-1941 הגיע בגין לארץ-ישראל עם צבא אנדרס (הצבא הפולני הגולה לאחר הכיבוש הנאצי בפולין). רוב היהודים שבצבא ניצלו את ההזדמנות כדי לערוק מן הצבא ולהצטרף לתושבי הארץ וגם למאבק של המחתרות. לא בגין. אנשי האצ"ל אמרו לו: פשוט את המדים הפולניים והייה מפקד האצ"ל, אבל בגין בשלו: 'שבועתי אמונים לצבא הפולני ולא אערוק'. משך כשנה ישב כאן במדים פולניים ורק לבסוף הצליחו אנשי האצ"ל לשכנע את ראשי הצבא הפולני שיוותרו על החייל מנחם בגין. זהו האיש, ומי שמכיר את התכונה הזו לא התפלא אחר כך שהוא זה שהכניס למערכת השלטון שלנו ביש"ע את נושא הבג"ץ והיועץ המשפטי.

"היו לו גם מושגים שונים בענייני רוח. פעם, זה היה כבר כמה שנים לאחר קום המדינה, שוחחתי איתו על כך שבתנועת החרות אין רוח, אין תסיסה אינטלקטואלית. אז הוא מסתכל אלי, ובמין בוז אומר לי: 'אתם, אנשי 'סולם', יש לכם יזמה בענייני רוח. את עצרת ההמונים שהייתה לי בכיכר מוגרבי ראית? אלה היו המושגים שלו'."

עם שלושה ראשי-משלות היו לאלדד יחסים מורכבים במיוחד. הראשון היה בן-גוריון. למרות שראש-הממשלה הראשון רדף אותו בעיקשות בן-גוריונית טיפוסית, אלדד אינו נוטר טינה. "בן-גוריון היה רשע, אבל בכח הרשעות שלו הצליח לכפות מסקנות והחלטות שאדם אחר לא היה מעז. ההחלטה על הקמת המדינה, למשל — הרי רק כפסע היה בינה לבין מצב שבו היה מוחלט שלא להכריז על כך. היום אנחנו יודעים שהגיע שרת עם מסר משר-החוץ האמריקני שלא לחקים את המדינה, ובן-גוריון סגר את הדלת והזהיר אותו שלא יספר זאת לאף אחד, ואם לא היה אזר אומץ ומחליט — מי יודע מתי היינו מצליחים לחזור על ההזדמנות!"

"הרשעות של בן-גוריון התבטאה גם בהעלאת מאות אלפי היהודים מארצות המזרח. זו החלטה קשה מאוד: אתה מעלה 700,000 יהודים למדינה שרק התחילה את דרכה, זורק אותם לתנאים קשים של מעברות. בגין לא היה עושה את זה. הוא היה מרחם עליהם ומשאיר אותם בארצותיהם."

בענייני בגין יש לאלדד היסטוריה ארוכה של קשר קרוב, שבמשך שנים, במיוחד מאז ביקור סאדאת והסכמי קמפ-דייוויד, הפך גם לביקורת חריפה ונוקבת. בראיון ל"מוניטין", שניתן לאחר חתימת הסכמי קמפ-דייוויד, ציטט אלדד ביחס לבגין את הביטוי "עם לבן גרתי" (בימי פרוץ מלחמת העולם השנייה), כראיה לכך שהוא מכיר היטב את אורחותיו של האיש. הדימוי ללבן לא בא, כמובן, כמחמאה.

שבמקרה כזה עליהם לבוא לשיעורים כרגיל. וכמו שאומר רבי עקיבא: כל ימי הייתי מצטער אימתי תבוא לידי מצווה זו. בשתי הודמנויות יצא לי לשבור שביתה (אגב, אולם ההרצאות היה מלא). בפעם השנייה אף הוספתי חטא על פשע' ופירסמתי מאמר ב'הארץ' בשם 'כסף עכשיו'. קיבלתי מכתב רשמי מן הסגל האקדמי שבו אני מוזמן למשפט חברים על בזיון הסגל. אמרתי: אני מוכן, בתנאי שהמשפט ייערך לפני כל קהל הסטודנטים. המשפט לא התקיים, אבל פתאום קיבלתי כל מיני רמיזות 'עדינות': אתה כבר מבוגר מדי, אנחנו מעוניינים להציע את הסגל, למה לך להיטלטל בגילך מירושלים לחיפה וכיו"ב; כך שההתפטרות שלי אינה לגמרי רק פרי החלטה אישית.

בשנים האחרונות הצירוף "מלכות ישראל" כבר איננו נשמע כמעט מפיו של אלדד. התיבה הזו התחלפה אצלו בציונות פשוטה, ציונות נטו. אולי לא באה הכרזה רשמית על השינוי, אבל מי שעוקב אחר מאמריו יבחין שמזה שנים

בכל אופן הצליחה להביא בשנותיה הראשונות 700,000 עולים, להקים צבא חזק, לבנות תשתית כלכלית". בכלל, בגיל שיבה, כשהוא מתקרב לגבורות, נדמה שאלדד של היום פחות חד-משמעי, נוטה יותר לראייה דיאלקטית של התפקיד שמילאו הוא וחבריו, לצידם של יריביהם הפוליטיים, בתהליך תקומתה והתגבשותה של המדינה. לפני מספר שנים אמר ל"מעריב": "היום אני מבין יותר עד כמה הגישה המפא"יניקית, של דונם ועוד דונם, היתה חיונית להקמת המדינה ותשתיתה, יחד עם המאבק הנוקשה, חסר-הפשרות, שניהלנו אנחנו כבריטים. בלעדי אחד משני היסודות הללו — לא היתה קמה המדינה!"

גם בשיחה הזו הוא מגיע לניסוחים דומים. לגבי התנגדותו לתוכנית החלוקה הוא אומר: "טענו שמדינת-ישראל בקווי ה-29 בנובמבר לא תוכל להתקיים, ובוה, אני חושב, צדקנו. התנגדנו גם לקווי שביתת-הנשק. גם כלפיהם טענו שאלה קווים בלתי-אפשריים, ובכך

"בקרב הנוער הקומוניסטי-היהודי באירופה היה להט של קידוש השם. את הלהט הזה חיפשתי. הטרגדיה הגדולה היא שכל הלהט הזה לא הגיע אל הציונות".

"אילו הגיע בזמן, אולי היינו מגיעים למדינה עוד לפני השואה והיום היינו כבר במלכות ישראל, משני עברי הירדן, בדרך להקמת בית-המקדש".

טעינו. המדינה החזיקה מעמד והתפתחה יפה, אבל אני סבור שאלמלא נאבקנו על הכל, גם את הגבולות שהשגנו לבסוף לא היינו משיגים". באופן דומה הוא רואה גם את פני המצב הפוליטי הנוכחי. "הלחץ הפוליטי הבינלאומי העצום עלינו מאוד מדיאג אותי. במצב הזה, אני חושש שהמקסימום שנוכל לצאת ממנו במו"מ תהיה מפה בגבולות הדומים לתוכנית אלון. גם את זאת נוכל להשיג רק אם נתעקש כיום על הכל. רק מעמדת פתיחה כזו נוכל לצאת בסוף עם מפה סבירה".

אל הציונות, זו הציונות הפשוטה שהחליפה את חזון מלכות ישראל, הוא ממשיך להתייחס, כמיטב מסורת ה"חד-נס", בנאמנות קנאית ששום אידיאל אחר אינו יכול לפגום בה. "שואלים אותי מה דעתי על דמוקרטיה וציונות. אני אומר שאני דמוקרט ציוני ולא ציוני דמוקרט. כלומר: הציונות מגבילה אצלי את הדמוקרטיה, ולא להיפך. כל עוד הדמוקרטיה הולכת יד ביד עם הציונות, אני דמוקרט, אבל אם היא מתגשטת בה — אני בוחר בציונות. חוק השבות, למשל, אינו דמוקרטי, אבל אני חושב שלא רק שאסור לפגוע בו, אלא שהכנסת כלל אינה צריכה להעלות בדעתה אפשרות

מדובר שם בעיקר על ריבונות ישראלית בכל שטח ארץ-ישראל המערבית. לא "שתי גדות", גם לא "מלכות ישראל". האמנם התייאש מן החזון?

אלדד עצמו, נאמן לדימוי הסולמי, מודה: "ירדתי כמה שלבים בסולם. כשהוויכוח על יהודה ושומרון עוד מתנהל במלוא העוז, איזה טעם יש לדבר על מלכות ישראל". ובכל זאת, יש תחושה שהשינוי אינו רק טקטי. מדינת-ישראל כבר עברה כיברת-דרך ארוכה למדי. מי שחלם, בימי המחצית ומיד עם קום המדינה, שיצליח עם קומץ חבריו לשנות שינוי בסיסי, חש עכשיו ש-40 שנה הן בכל אופן תקופה מדי ארוכה כדי להסיט את העגלה למסלול חדש, שונה לחלוטין. על כן הוא משתדל להשיג מה שאפשר במסגרת הקיימת.

יתר על כן: הוא יודע, ובוה הוא מודה במפורש, שהביקורת הקטלנית שנקט על המבנה הממשי הנוכחיים של המדינה לא היתה לגמרי מוצדקת. בכל זאת היו גם כמה דברים חיוביים. "כשאני קורא היום מקצת דברים שכתבתי ושפירסמתי ב'סולם', שאנחנו כל-מתבייש, אותה מדינה שטנטונת, שאנחנו כל-כך זילזלנו בה וטענו שאין לה אפשרות קיום,

כזו. בהתאם לכך אני גם סבור שבכנסת ישראל אין מקום למפלגות אנטי-ציוניות כמו הקומוניסטים וכל שכן מיעארי".

כשהוא רוצה להמחיש את הגישה ההומאניסטית שלו, הוא מביא את הדברים שאמר פעם זאב ז'בוטינסקי לבנו ערי: "איני אוהב צ'ולנט ואיני אוהב יידיש, אבל אם זה יעזור להקמת מדינה יהודית, עליך לקבל זאת, ולאחר כמה שנים לעשות רבולוציה". באותה דרך מתייחס גם אלדד לנושאים שונים העומדים כיום על הפרק, הכל לפי המידה שהם משרתים את העניין הציוני. דוגמא בולטת: ענין "מיהו יהודי". מי שיבטיח שהוא מסוגל להביא ארצה מליון יהודים אתמוך בעמדתו בענין זה, בין אם יהיו אלה האורתודוקסים או הרפורמים".

בגיל 78, דומה שקצב הפניות המגיעות אלדד — להופיע, להתראיין, לספר, להתווכח — רק גובר עם הזמן. הוא מודה שהפניות מחמיאות לו, ובכל זאת, הוא אומר, זה מפריע ומעייף וגם מעורר מחשבות: כליך מעט אנשי רוח יש למחנה הלאומי. "עד עכשיו", הוא אומר בצער, "הייתי מתחלק לפחות בכמה נושאים עם פרופ' נדבה. יש נושאים שהיו פתורים אלי והייתי מעביר את הפניות אליו. עכשיו, כשגם הוא כבר איננו, אצטרך לקחת על עצמי גם חלק ממה שהוא עסק בו".

על השוואות שערכו בעבר כמה עתונאים בינו לישיעיהו ליבוביץ ("אלדד הוא ליבוביץ של הימין", כתב תום שגב) — הוא אומר: "מצד אחד, זה מחמיא לי מפני שליבוביץ הוא ודאי גאון עצום, אבל יש בו רשעות ושנאה שאיני אוהב. הופעתו איתו יחד פעמים רבות, והפסקתי עם זה לאחור שכניה את מדינת-ישראל 'מדינה יודו-נאצית'. אני כועס גם על ידידים שלי כשהם מכנים מישור 'בוגד'. ליבוביץ הוא גם דמגוגי מאוד. אני יודע שיש החושבים כך עלי, אבל בכל אופן נדמה לי שאני מביא קצת יותר טיעונים ענייניים ממנו". בגילו, אלדד כבר עורך בינו לכינו את מאונה של דרכו, את חשבון הנפש. "חייתי חיים מאושרים", הוא אומר, "לא למרות המאבקים אלא בגללם". הוא מגלה שכבר ב-67' הרגיש שהוא מוכן למות. "זו היתה השנה הגדולה בחיי. גם שחרור ירושלים, גם לידת נכדי הראשון וגם הרצאת הכרך הראשון של תרגומי ניטשה, שהיה חלום חיי. אחרי צירוף כזה הרי יכולה להתרחש רק נסיגה. ובכן, הרגשתי שאני מוכן למות".

על שאלה אחת, האם הוא אופטימי או פסימי ביחס לעתיד המדינה, מסרב אלדד לענות, לפחות לא בצייטוט לעתון: "אם אומר שאני אופטימי הרי זה מעורר שאנונות. הרי שום דבר לא 'יהיה טוב' אם לא נדאג שיהיה טוב. מצד שני, אם אומר שאני פסימי — זה עלול לרפות ידיים, מה גם שאני מודע לכך שיתכן והזיקנה מוסיפה פסימיות. פעם היה לי ויכוח

חורבן המדינה, מפני שיש לה אלטרנטיבות. לגבי, בלי מדינה יהודית אין טעם לכל קיום היהדות".

את פרס ביאליק שקיבל השנה, כבר אמר בתחילת הדברים, אינו רואה כסגירת מעגל של הכרה ציבורית במפעלו. בכל זאת, מעגל אחד אכן נסגר כאן. לפני שנים קיבל אלדד את פרס טשרניחובסקי על מפעל תרגומו לכתב ניטשה. החיבור בין ניטשה לטשרניחובסקי הדגיש אז אצל מקבל הפרס, אלדד, את היסוד הוויטאליסטי, התסיסה המלווה אותו לאורך כל הדרך, אבל היכן עולם המסורת היהודית, עולם המדרש שהוא כל-כך מפליא לעשות בו שימוש? על כן, אומר אלדד, "למרות שבחשיבה הפוליטית אני יותר טשרניחובסקי, הריני מאושר על קבלת פרס ביאליק, משום שהוא מבטא את יסוד המדרש ויסוד בית המדרש שבי. מבחינה זו, פרס ביאליק, לאחר קבלת הפרסים ע"ש טשרניחובסקי וז'בוטינסקי, אכן סוגר מעגל". ואנחנו יכולים להוסיף: עכשיו חסר רק פרס ישראל.

כששאלתי אותו מה יחסו למדינה. "המדינה היא נסיון שהקב"ה מנסה אותנו" זו היתה ההגדרה שלו. כלומר: אפשר יו, אפשר נישט. אם ילך טוב — נצטרף לעגלה, ואם לא — יש לאן ללכת. חשבתי בליבי שהקיצוניות של הסאטמרים כבר עדיפה על כך".

כך אתה גם מסביר את הקלות היחסית שבה עבר משבר פינני ימית? אורח המחשבה הדתי בונה מלכתחילה קו נסיגה, עם הסבר דתי: "לא זכינו, לא איכשר דרא"?

"לא. יש הבדל גדול. בימית, גם אחרי הנסיגה, בכל אופן המתיישבים חזרו לארץ-ישראל, לתחומיה של מדינה יהודית. שם היתה בעיה אחרת. אנשים חיו בתחושה שהנה, תצא יד נעלמה מן השמים והיא תמנע את הנסיגה. חששתי מתהליך משיחי: מה יקרה לכשתבוא האזכבה, עם התנפצות התקווה. ברוך השם שזה לא קרה, בניגוד לשכתאי צבי שהעמיד הכל על תקוות המשיחיות. התהליך שאני חושש ממנו הוא תהליך אחר: שהמחשבה הדתית יכולה לקבל בקלות יחסית מצב של

כזה עם אורי צבי. פעם אחת ויחידה פסלתי לפירסום שיר שלו, שיר מלא ייאוש. הכל נרקב ומתמוטט. בעדינות אמרתי לו: אורי, אתה בטוח שלא חולשת הגוף שלך מביאה אותך לכתוב כך, ובכל אופן, אין לפרסם דבר כזה. אל תשאל איזה ויכוח שנוצר".

אגב ויקנה, אומר אלדד, "נדמה לי שהסטראוטיפים המקובלים על זיקנה אינם מתקיימים בי. לא הפסימיות — אדרבה, בצעירותי אהבתי את קוהלת והיום אני אוהב את שיר השירים — וגם לא בענין האמונה. לא נעשיתי היום יותר מאמין בעולם הבא. אני גם מקווה שלא תהיה תחיית-המתים, לפחות כל עוד היא כוללת את כולם ואיננה סלקטיבית". יתר על כן, אלדד רוצה לבוא חשבון עם דת ישראל, ש"עם כל עוצמתה, היא נושאת בתפקיד שלילי מאוד ביחס לציונות. היא מאפשרת קו נסיגה מן החזון הציוני. אם החזון הציוני אינו מסתדר, יש אפשרות נסיגה. ניתן לחזור לשטעטל, לעיירה, לגלות, למצוות ולהלכה. כמו שאמר לי הרבי מלובוביץ'

עולם הספר התורני

מרכז להפצת ספרי קודש וספרי לימוד

רח'י הפסגה 10, ירושלים. טל' 422 186 / 02 - 418 814

קורא נקודה! הצטרף לאלפי לקוחות מכל הארץ

למבצע פסח חסר תקדים של עולם הספר התורני

מחירים לדוגמא

11) דעת מקרא על התנ"ך (18 כר'): 70X5 ש"ח - 350	12) כל כתבי הרב קוק: 54X5 ש"ח - 270	13) כל כתבי המהר"ל (18 כר'): 32X5 ש"ח - 160	14) מלבי"ם תורה ונ"ך (10 כר'): 28X5 ש"ח - 140	15) ילקוט מעם לועז (27 כר'): 72X5 ש"ח - 360	16) תורה שלמה הרב כשר (27 כר'): 162X5 ש"ח - 810	17) ערוך השולחן (8 כר'): 16X5 ש"ח - 80	18) חידושי המאירי (7 כר'): 22X5 ש"ח - 110	19) תוס' הראש דברי בינוני (3 כר'): 9X5 ש"ח - 45	20) חידושי ר"ע איגד: 9X5 ש"ח - 45	1) ש"ס טלמן בינוני (20 כר'): 90X5 ש"ח - 450	2) תלמוד המבואר שטיינזלץ (18 כר'): 99X5 ש"ח - 495	3) משניות ע"ג פירושים גרינוולד (13 כר'): 32X5 ש"ח - 160	4) שולחן ערוך חתם סופר (10 כר'): 50X5 ש"ח - 250	5) טור חתם סופר לוקס (7 כר'): 60X5 ש"ח - 300	6) רמב"ם בינוני פאר (5 כר'): 13X5 ש"ח - 65	7) רמב"ם פאר גדול (7 כר'): 30X5 ש"ח - 150	8) חידושי הרשב"א (3 כר'): 12X5 ש"ח - 60	9) חידושי הריטב"א (6 כר'): 16X5 ש"ח - 80	10) ערוך לנו (3 כר'): 12X5 ש"ח - 60
--	-------------------------------------	---	---	---	---	--	---	---	-----------------------------------	---	---	---	---	--	--	---	---	--	-------------------------------------

מלא עוד היום את טופס ההזמנה וקבל הביתה את הספרים הדרושים לך בלי תוספת מחיר (המשלוח חינם לכל חלקי הארץ)

לכבוד

עולם הספר התורני
ת"ד 16416
ירושלים 91163

המבצע מוגבל לט"ו אייר
או עד גמר המלאי

למשלם במזומן נתון
הנחה נוספת של 10%

ספרי נוער לאפיקומן

21) מעשיהם של צדיקים (5 כר'): 15X5 ש"ח - 75	22) בדרכי רבותינו (5 כר'): 11X5 ש"ח - 55	23) בעקבות רבותנו (4 כר'): 13X5 ש"ח - 65	24) ירושלים של מעלה (5 כר'): 13X5 ש"ח - 65	25) אוצר אנדות חתורה (4 כר'): 12X5 ש"ח - 60	26) אוצר אנדות הנ"ך (4 כר'): 12X5 ש"ח - 60	27) חלומי של הנוער האתיופאי: 15X1 ש"ח - 15	28) דוד המלך: 14X1 ש"ח - 14	29) הדרך אל המלך: 12X1 ש"ח - 12
---	--	--	--	---	--	--	-----------------------------	---------------------------------

כל הסדרות (סטים) ב-5 תשלומים